

Farní kroniky

BARBORA VALEŠOVÁ

O farních kronikách

K zaznamenání významných událostí sloužily v průběhu dějin nejrůznější literární útvary jako letopisy, diára, kalendáře historické a další, ale až kronika se stala formálně nejvyspělejším typem těchto pramenů. Kronikou nazýváme dějepisné dílo, které vzniklo z důvodu podání určitého zhodnocení minulosti i pisatelovy přítomnosti, a tím působilo na potencionálního čtenáře. Zápisy jsou vedeny chronologicky po jednotlivých letech a je v nich užíváno rozvinutější vyprávěcí formy, která záznamy spojuje v určitý celek.¹

Existuje celá řada institucí, organizací i jednotlivců, kteří vedli či dosud vedou své kroniky. Už od středověku se někteří jedinci začali pokoušet o sepsání dějin svých národů či států (v českém prostředí např. Kosmova kronika), následně byly zaznamenávány memoáry šlechtických rodů či církevních institucí (kláštery, probošství, farnosti apod.) a výjimečně už vznikaly i kroniky jednotlivých farností, které se objevovaly od středověku, ale ve větší míře se vyskytovaly až od raného novověku. Ve stejném období se setkáváme častěji také s městskými kronikami, neboť pamětní zápisy týkající se jednotlivých měst byly zpočátku zapisovány do městských knih. Své letopisy psali také humanisticky orientovaní vzdělaní lidé, byli to mnohdy kněží, protestantští pastoremé, ale i učené šlechticové. Farní kroniky se začínají vést ve větší míře od 17. století. K nim se od 19. století, ve výjimečných případech již od 18. století přidávají pro jednotlivé komunity školní kroniky, jejichž vedení náleželo mezi povinnosti učitele (viz kap. *Školní kroniky*). Zejména do období 19. století sahají počáteční zápisy ve spolkových pamětnicích, což obvykle souvisí s jejich zakládáním. Kroniky měst a obcí jsou řízeny několika dekrety a zákony, zejména toho z roku 1835 a až zákonem o pamětních knihách z roku 1920 byla dána povinnost vést kroniku v každé obci (viz kap. *Obecní kroniky*).²

Farní kroniky jsou letopisným pramenem, v němž jsou zaznamenávány chronologicky řazené události týkající se jednotlivých farností, lokálií či děkanství. V českém prostředí se začínají objevovat od druhé poloviny 17. století, a to

---

1 Smetana, Jan: *Vyprávěcí prameny dějepisné vzniklé v Litoměřickém kraji do roku 1835*. Sborník archivních prací 22, 1972, s. 229.

2 Tošnerová, Marie: *Liteňské farní kroniky*. Minulost Berounska 10, 2007, s. 107.

v souvislosti s koncem třicetileté války a následnou rekatolizací. Výjimečné případy vedení těchto kronik ale nalezneme i dříve. Prázdné a zpustošené fary s rozchvaceným majetkem a fary, kde dříve působili nekatoličtí duchovní, byly postupně obsazovány katolickými kněžími, kteří dohledávali majetek a dřívější příjmy, aby mohla farnost následně úspěšně fungovat. Proto se snažili získat informace o farním majetku, nadacích, fundacích, inventářích, rozličných darech, desátcích, výkazech pozemků, železných kravách či povinnostech farníků vůči kostelu. Aby tyto starosti s opětovným zjišťováním poměrů a zdrojů příjmů ve farnosti neměli také jejich následovníci, začali je kněží sepisovat do farních kronik. Tím umožnili dalším v místě působícím duchovním lepší orientaci ve správě farnosti. Postupem času se do těchto kronik začaly zapisovat i další důležité písemnosti týkající se záduší (viz kap. *Kostelní účty*), inventářů kostelního majetku a dalších pro farnost důležitých dokumentů.³ Impulsem pro založení kroniky se tak v mnoha případech staly administrativní důvody. Současně je možné nalézt i takové farní kroniky, v nichž zápisy zračí snahu faráře uchovat informace o osudech farnosti a obcí do ní patřících. Už i v 17. století obsahuje kronika oba typy záznamů, tedy opisy dokumentů i pamětní zápisy týkající se konkrétní farnosti.

V 17. století bylo běžné, že kroniky vedli kromě kněží i světší vzdělaní obyvatelé měst a vesnic, či spolupracoval farář s obecním nebo městským písařem. Od následujícího století jsou autory kronik převážně kněží spravující konkrétní farnost. Pokud měl duchovní správce k ruce pomocného kněze, tento pak plnil mnohdy i povinnosti spojené s vedením kroniky. Současně se také začal profilovat obsahový okruh, takže se zápisy stále více zaměřovaly na dějiny kostela či celé farnosti. Takové kroniky byly vedeny nejen na farách, ale i děkanstvích a nalezneme je i při lokálních a komendátních kostelích.⁴ V některých kronikách se již před rokem 1620 objevovaly ambice vytvořit souvislejší historii farnosti.

Důležitým mezníkem pro vedení farních kronik je rok 1782, kdy vydal císař Josef II. nařízení, podle něhož měly být církevní a státní výnosy svazovány do samostatných knih. Díky tomuto ustanovení se přestaly do farních kronik opisovat úřední výnosy a dokumenty a jejich obsah se začal věnovat více zápisům pamětního charakteru.⁵ Záznamy v nich byly ovšem pod kontrolou vyšších instancí, proto si autor musel dávat pozor, co do kroniky psal a alespoň částečně eliminovat své osobní invence, tedy pokud byly v rozporu s oficiálními postoji církve a státu. Již v roce 1795 bylo ustanoveno, že zápisy ve farních kronikách budou pravidelně kontrolovány, aby se v nich neobjevovaly protistátní názory a výroky, tyto části pak měly být odstraněny.⁶

---

3 Krotilová, Jana: *Farní kroniky jako historický pramen (Slánsko)*. Slánský obzor 14 (114), 2006, s. 17.

4 Smetana, Jan: *Výpráveční prameny dějepisné vzniklé v Litoměřickém kraji do roku 1835*, c. d., s. 268.

5 Tošnerová, Marie: *Liteňské farní kroniky*, c. d., s. 107.

6 Vilím, Karel: *Kroniky a kronikářství na Teplicku v 16.–19. století*. In: Pátková, Hana (ed.): *Česká beseda*

Nejvyšší český purkrabí, hrabě Karel Chotek vydal v roce 1835 dekret,⁷ který byl adresován krajským úřadům, konzistořím, pražskému magistrátu a akademickému senátu. Skrze něj nařídil vedení pamětních knih všem městům a trhovým obcím, významnějším vesnicím, farním úřadům a jiným duchovním i světským korporacím.⁸ Tento dekret byl jedním z největších zásahů do vedení kronik a určoval jejich vnější i obsahový charakter. Po roce 1836 byly na jeho základě zřizovány farní kroniky i ve venkovských farnostech a jejich počet se poměrně zvýšil.⁹ Návod, jak vést zápisy v kronikách, byl rozdělen do čtyř základních bodů. Autor měl zachycovat všechny významné události obce a v rámci nich „*ukázat na opravdový život obce, na zvyky a obyčeje*“. Toto nařízení však nebylo plně akceptováno, proto i po celé 19. a na začátku 20. století nalézáme v kronikářských zápisech jistou různorodost a variabilitu, která odráží osobnost autora.¹⁰ Každý autor si všiml záležitostí, které se bezprostředně týkaly jeho osoby, farnosti, či je z jakéhokoliv důvodu považoval za důležité. Proto se ve většině kronik objevují např. zmínky o 1. světové válce, přičemž zápisy z tohoto období bývají mnohdy poměrně obsáhlé. Po válce byl zájem duchovních správců o okolní dění menší, důvodem byla snad nespokojenost kněží s nově nastalými poměry v církvi (odpadlictví a vznik Československé církve husitské). K záznamům z období okupace a 2. světové války je třeba přistupovat obezřetně. Zapisovatelé museli být velmi opatrní při popisu dějů, proto se také stávalo, že zápisy z tohoto období vznikly až s časovým odstupem. V letech 1939–1944 byly do kronik pouze vkládány běžné církevní, popřípadě obecní záležitosti a více informací se objevilo až na konci války nebo po osvobození. Po roce 1948 se zápisy v kronikách zpravidla soustředily pouze na popis počasí, bohoslužebné náčinní či na opravy církevních objektů. Proto ztrácí na své výpovědní hodnotě. Příčinou toho byla změna politického klimatu, pronásledování a úbytek kněží a slučování far. Od 90. let 19. století se v kronikách také objevují fotografie, které zvyšují výpovědní hodnotu kronikářských zápisů.¹¹

---

o německých i českých kronikách, pamětech a dalších vyprávěcích pramenech. Příspěvky z konference pořádané 9. listopadu 2001 v Ústí nad Labem katedrou historie Pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem a katedrou PVH a archivního studia FF UK v Praze za řízení Eduarda Mikuška. Praha: Skriptorium, 2006, s. 146.

7 Dekret byl vydán 31. srpna 1835.

8 Roubík, František: *Ke vzniku prvního nařízení o obecních kronikách v Čechách z roku 1835*. Časopis pro dějiny venkova 16, 1929, s. 157–160; také Nuhliček, Josef: *Na okraj nových směrnic o vedení kronik*. Archivní časopis 7, 1957, s. 91–94.

9 Smetana, Jan: *Vyprávěcí prameny dějepisné vzniklé v Litoměřickém kraji do roku 1835*, c. d., s. 222.

10 Náplavová, Marie: *Obecní kronika jako etnografický pramen*. Slovácko 9, 2002, s. 9.

11 Krotilová, Jana: *Farní kroniky jako historický pramen (Slánsko)*, c. d., s. 22–23.

Formální a obsahová stránka kronik

Ve většině farních kronik jsou zápisy z období 17. století psány česky, to se mění v následujícím období 18. století, kdy je jazykem kronik převážně latina, sporadicky se ale i v této době objevují české zápisy. Němčina se stala převládajícím jazykem kronikářských zápisů v první polovině 19. století, později byla nahrazena češtinou, avšak s výjimkou německy mluvících oblastí, kde nadále nalezneme německé zápisy.¹² Tento vývoj však není pravidlem a nelze ho považovat za obecný trend. Německé texty jsou psány převážně kurrentním písmem, latinské a české zase ve většině případů latinkou. Od 40. let 20. století už najdeme všechny zápisy zaznamenané česky.

Jak byly farní kroniky v průběhu doby nazývány? Velký vliv na označení měl i jazyk, ve kterém byla kronika psána. Latinsky se obvykle nazývala *liber memorabilium* a přidán název konkrétní farnosti opět v latině (např. *capellae Drchkoviensis*), *protocollum domesticum*, či *annales ecclesiae*... V němčině se objevuje několik variantních názvů, tedy *Haus-Protocoll*, *Chronisches Memorabilienbuch*, *Memorabilien-*, *Zeit- oder Gedenkbuch der Pfarre* (a název lokality) či jednoduše *Pfarrbuch*. V češtině se můžeme setkat s názvy *pamětní kniha fary*, *památní kniha*, *paměti farnosti*, *kronika fary* popřípadě i *farní kronika*. Můžeme ovšem najít další varianty názvů ve všech třech jazycích.¹³

Množství farních kronik se dochovalo dodnes a jsou uloženy na příslušných farních úřadech nebo ostatní ve státních okresních archivech, kam farnost spadá či spadala. Ve většině případů jsou v archivech uloženy ve fondu farního úřadu spolu s dalšími dokumenty týkajícími se farnosti. Některé archivy se snaží badatelům usnadnit práci, proto může být část kronik přeložena do češtiny, přepsána a navíc opatřena místními, jmennými i věcnými rejstříky.¹⁴ Texty farních kronik jsou také zpřístupněny na internetu jako odkaz na oskenovanou knižní podobu (příkladem je kronika Hnanic na Znojemsku)¹⁵ nebo v podobě on-line přístupných výpisků ze starší farní kroniky (příkladem aktivita farnosti Luleč).¹⁶ Kroniky existují v podobě knih ve většině případů v tvrdých deskách, nebo v podobě sešitů, kde jsou záznamy vedeny od začátku knihy podle let, nebo v rámci svazku nalezneme několik tematických kapitol, které mohou být vyznačeny na první pohled viditelnými záložkami.

12 Tošnerová, Marie: *Liteňské farní kroniky*, c. d., s. 107.

13 Krotilová, Jana: *Farní kroniky jako historický pramen (Slánsko)*, c. d., s. 23–25.

14 O této aktivitě víme ze Státního okresního archivu v Rychnově nad Kněžnou, viz Matouš, Václav: *Zpřístupnění části farních kronik badatelské veřejnosti*. Orlické hory a Podorlicko 14, 2007, s. 363–376; tato aktivita probíhala v letech 1990–2005.

15 *Farní kronika 1804–1938*. Dostupné z: <http://www.obechnanice.cz/elektronicka-kronika-obce/farni-kronika-1804-1938>, cit. 22. 6. 2013.

16 Zavadil, Ladislav (ed.): *Z farní kroniky v Luleči*. Dostupné z: http://lulec.farnostdrnovice.cz/index.php/farnost_lulec_o_nas/farnost/farni-kronika, cit. 24. 6. 2013.

Využití farních kronik v etnologii

Ve farních kronikách jsou zaznamenány informace týkající se konkrétní farnosti, mezi prvními zápisy se objevují zprávy o založení a dějinách farního obvodu. Protože jedna farnost mnohdy zahrnovala několik přifařených obcí, bývají i ony v rámci kroniky zmiňovány, minimálně tedy v souvislosti s příjmy faráře. Samostatnou kapitolu tvoří, či se průběžně v zápisech objevují, údaje o výstavbě kostela, nejrůznějších opravách a pořizování nového inventáře a přijímání hmotných darů pro kostel. Nejen v novějších zápisech se nacházejí zprávy o budování a stavbě křížů, božích muk a kaplí, jejich svěcení, důvodech stavby a dobrodincích, kteří se podíleli na jejich vzniku a zhotovení. Jestliže byla v obci, kde sídlil farní kostel, i fungující škola, která neměla svou kroniku, byly zápisy týkající se školních záležitostí zaznamenány právě do farní kroniky. Podobně se v nich objevovaly informace týkající se škol farních. Často velmi obsáhlou kapitolou byla ta o nejrůznějších příjmech, nadacích, fundacích či dobrodincích kostela, kteří darovali nejen peníze, ale např. i svíčky, textilie, květiny, dokonce se můžeme setkat s darem v podobě obrazu či sochy. Mezi zvláštní události, kterým byla v kronice věnována velká pozornost, patřily obvykle generální vizitace biskupů spojené s udílením svátosti bířmování. Celá vizitace se nesla ve slavnostním duchu od uvítání na hranici katastru obce až po biskupův odjezd. Podobný charakter slavnosti měly i oficiální návštěvy zástupců státu, slavnostní svěcení kostela, školy, či dalších staveb, praporů atd. V těchto zápisech se objevují popisy průvodů, oděv družiček a někdy i ostatních obyvatel, zastoupení místních spolků či repertoár písní, které byly při slavnosti zapěny.

Faráři si všímali i dění, které se bezprostředně nevztahovalo k církevnímu prostředí, a zapisovali události související se životem v obci. Obvykle se v kronikách objevují popisy ničivých požárů a jejich následků, povodní či jiných důsledků ničivého počasí. Často se v takových zápisech objevují informace o materiálech, ze kterých byl dům postaven (dům shořel velmi rychle, protože měl doškovou střechu), nebo jak vypadala zástavba obce. Protože obecní kroniky bylo povinné vést až od roku 1920, byly zápisy obecního charakteru do této doby mnohdy součástí farních kronik. Pokud byl farní kostel i poutním místem či místem, kde se nacházelo milostné vyobrazení (socha, obraz), které bylo spojeno se zázračnými uzdraveními a vyslyšenými a neexistovala samostatná kniha zázraků (*Mirakelbuch*), kam by byly tyto podivuhodné jevy zaznamenány, zapisovaly se v rámci tamní farní kroniky.¹⁷ Např. na farním úřadě v Bučovicích je uložena kronika poutního místa Panny Marie Hromničné z 18. století, kterou vedl zakladatel zdejšího kultu, bučovický lichtenštejnský účetní rada. V ní je zaznamenán vznik úcty k Panně

---

17 Příkladem je *Pamětní kniha farnosti štípské 1898–1975*. Státní okresní archiv Zlín, fond Farní úřad Štípa, inv. č. 74.

Marii Hromničné, zázračné vyslyšení proseb, slavnostní průvody či nejrůznější pobožnosti, kterých se účastnili obyvatelé obce.¹⁸

Zejména v 18. století byla obvyklá existence náboženských bratrstev sídlících při kostelích, ta mívala své vlastní matriky, knihy účtů i pamětní knihy, které ale nebyly pravidlem, proto se s údaji o náboženských bratrstvech můžeme setkat i ve farních kronikách. V kronice knínické farnosti je např. popsán průběh procesí v den slavnosti titulárního svátku vesnického bratrstva sv. Isidora, které sídlilo v kapli v bezprostřední blízkosti farního kostela sv. Marka v Knínicích u Boskovic. Ve večerních hodinách proběhla modlitba nešpor a po nich se vydalo procesí členů bratrstva sv. Isidora z kaple sv. Markéty kolem fary, kde se k nim připojil místní duchovní správce, který byl současně i duchovním představitelem bratrstva. Byl oblečen v rochetě se štolou a držel v ruce pacifikál, procesí doprovodil ke kříži na kopci nad obcí a následně se všichni vrátili zpět do kaple sv. Markéty.¹⁹ Podobně jsou v kronice popsány obřady velikonočních svátků, kterých se aktivně účastnili také členové isidorského bratrstva. Z výše uvedeného vyplývá, že farní kroniky jsou neocenitelným pramenem pro studium religiozity obyvatel venkova i měst, a to zejména s ní spojené festivity, ale také sociální a politické struktury komunit, stejně jako jejich ekonomiky.

Duchovní správci se zájmem o dějiny a dění ve světě se mnohdy v tomto směru realizovali právě na stránkách farních kronik a vylíčili zde obsáhlé dějiny kostela a farnosti, popřípadě reflektovali nejrůznější zprávy z domova či ze světa, ať už se týkaly politiky, vládnoucích rodů, církve a nejrůznějších novinek. Pravidelně se zde objevují informace o proběhlých epidemiích různých nemocí (nejčastěji cholera) a jejich následcích či počtech obětí. V 19. a na začátku 20. století si duchovní všímali i novinek v obci, jako byla elektrifikace, založení nové četnické stanice nebo zřízení obchodu. Nalezneme zde i výsledky sčítání lidu či poznámky o židovském a nekatolickém obyvatelstvu.²⁰ Přišel-li duchovní správce do farnosti ze zcela odlišného kraje a měl-li zájem o zdejší lid, všímal si charakteru obyvatelstva, zvyků, řeči či oděvu, což se odráží i v kronikářských zápisech. V hnanické farní kronice se dozvídáme, jaké bylo každý rok počasí a co se v jednotlivých letech urodilo. V roce 1897 byl např. špatný rok pro úrodu vína a ovoce nebylo žádné, až na švestky, které se urodily na farní zahradě a z roku 1913 máme informace o tom, že polní plodiny byly velmi pěkné a vydatné při výmlatu. Bylo velmi málo jablek a švestek, víc hrušek a víno bylo v průměrné

---

18 Faber, Ferdinand Jan: *Beschreibung des Ursprung der Mutter Gottes Bildnus Maria Reinigung oder Lichtmess in der Butschowitzter Pfarr Kirchen von Anno 1747 anfangend*. Bučovice [nedatováno].

19 Státní okresní archiv Blansko, fond Farní úřad Knínice, inv. č. 2. *Knihnitzer Pfarrbuch oder Protokoll von Jahre 1695*, fol. 21.

20 Krotilová, Jana: *Farní kroniky jako historický pramen (Slánsko)*, c. d., s. 19–21.

kvalitě, avšak vinou studeného počasí málo dozrálo.²¹ Z obdobných zápisů je možné čerpat informace o zemědělství, ale také o prožívání dějinných událostí rozličného charakteru na mikroúrovni venkovských a městských komunit.

Kronika se také stává místem, kam v případě problémů a konfliktů farář zapisoval průběh sporů a stěžoval si na ostatní obyvatele, se kterými měl potíže a neshody. Taková zaznamenání mohou opět představovat zcela výjimečný pramen pro poznání sociálních a politických vztahů ve vesnicích a městečkách.

Ve většině farních kronik se nenachází dlouhé statě věnující se klasickým etnologickým tématům, vážícím se k lidové kultuře. To je spíše výjimkou (případ farní kroniky ze Soběchlebu). Z běžných zápisů lze ale k této tematice také vyčíst množství informací. Dozvídáme se nejen o charakteru obyvatelstva, ale i o jejich obživě a plodinách, které pěstovali. Z popisu živelných katastrof a jejich následků je mnohdy možné zjistit, z jakého materiálu byla v dané lokalitě stavěna obydlí a jak vypadalo rozmístění jednotlivých staveb v rámci usedlosti. Často je značná pozornost věnována slavnostním chvílím.

Již řada farních kronik byla předmětem bádání nejen z hlediska etnologie, ale i historie či dějin umění. Přesto značná část zůstává stále ještě nevytěžena. Farní kronika (spolu s obecní a školní kronikou) je nepostradatelným pramenem při bádání o jakékoliv obci nejen z hlediska lidové kultury, protože mnohdy nabízí nejstarší souvislejší informace o konkrétní lokalitě. Badatel si ovšem musí dát pozor na emotivně zabarvený charakter textu, který často prozrazuje více o pisateli kroniky než o popisované skutečnosti. Ani tuto druhou rovinu pramene by však etnologie neměla v budoucnu nechávat opomenutou.

Literatura o farních kronikách:

Souvislými dějinami narativních pramenů na našem území, zejména v severních Čechách, od nejstarších dob až do roku 1835 se ve své práci zabýval Jan Smetana.²² U něj nalezneme nejen údaje o tom, jaké druhy těchto pramenů existovaly, ale také jejich dějinný vývoj i formální rozbory. Jana Krotilová si ve svém článku všímá zejména důležitých témat pro historiografii a věnuje se také tomu, co všechno autory kronik zajímalo a jak tato témata ve farních kronikách reflektovali.²³ Konkrétnější příklady využití farních kronik nabízí článek Marie Tošnerové a Jany Rejchrtové.²⁴

Václav Matouš ve svém článku seznamuje čtenáře s tím, že v některých

21 Státní okresní archiv Znojmo, fond Farní úřad Hnanice, sign. K-I 556. *Farní kronika Hnanice 1804–1938*.

22 Smetana, Jan: *Výprávecí prameny dějepisné vzniklé v Litoměřickém kraji do roku 1835*, c. d., s. 221–295.

23 Krotilová, Jana: *Farní kroniky jako historický pramen (Slánsko)*, c. d., s. 17–26.

24 Tošnerová, Marie: *Litěňské farní kroniky*, c. d., s. 105–124; Rejchrtová, Jana: *Poutní kaple Smržov pohledem farní kroniky*. Rodným krajem. Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a bratří Čapků 40, 2010, s. 33–35.

archivech přepisují a překládají farní kroniky do češtiny.²⁵ Část farních kronik vyšla v úplné nebo alespoň v částečné edici, ty nalezneme v tištěné podobě nebo on-line obvykle na internetových stránkách konkrétních farností.²⁶ Kroniky velišské a ostruženské farnosti jsou součástí dvou studentských sborníků, v nichž se studenti pardubické univerzity zabývají mimo jiné jednotlivými sakrálními stavbami farností. K tomu jim jako jeden z historických pramenů slouží právě farní kroniky.²⁷

Farní kroniky bývají využívány jako pramen v etnologii, např. Daniela Kostrhounová se zabývá farními kronikami ve 20. století a jejich zápisy reflektujícími dobové dění nejen v samotné farnosti, ale v celém státě.²⁸ Na základě údajů z farních kronik vzniklo také několik studií, které se zabývají jednotlivými tématy z lidové religiozity.²⁹

---

25 Matouš, Václav: *Zpřístupnění části farních kronik badatelské veřejnosti*. Orlické hory a Podorlicko 14, 2007, s. 363–376.

26 Šimandl, Jaroslav: *PROTOCOLLUM DOMESTICUM 1784–1995. Církevní a společenský život pohledem farní kroniky*. Bošovice: Obecní úřad v Bošovicích, 2010; *Farní kronika 1804–1938*. Dostupné z: <http://www.ohechnanice.cz/elektronicka-kronika-obce/farni-kronika-1804-1938>, cit. 22. 6. 2013; Zavadil, Ladislav (ed.): *Z farní kroniky v Lulči*. Dostupné z: http://lulec.farnostdrnovice.cz/index.php/farnost_lulec_o_nas/farnost/farni-kronika, cit. 24. 6. 2013.

27 Stráníková, Jana – Říhová Vladislava (eds.): *Kronika a drobné památky velišské farnosti. Sborník studentských prací*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012; Tytěž (eds.): *Kronika a drobné památky ostruženské farnosti. Autorská monografie studentských prací*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012.

28 Kostrhounová, Daniela: *Kultura zaznamenaná v kronikách. Sonda do dobové problematiky kronikářského zápisu na příkladu obce Věteřov na Ždánicku*. In: *Společnost a kultura v českých zemích 1939–1949*. Praha: Národní muzeum, 2013, s. 311–323.

29 Kratochvilová, Barbora: *Kult Panny Marie Hromničné v Bučovicích* [diplomová práce]. Brno: Masarykova univerzita, 2009; Valešová, Barbora: *Bratrstvo svatého Isidora v Knínicích u Boskovic a jeho role v rámci venkovského prostředí*. *Folia ethnographica* 46, 2012, s. 155–170; Večerková, Eva: *Velikonoční obyčej „venášení pámbučka“ na Hané*. *Folia ethnographica* 46, 2012, s. 103–122.

Transliterace zápisu z Farní kroniky z obce Soběchleby

Originál ztracen, k edici použit opis, s. 53, 55.³⁰

„Máj [tento]³¹ se pilně hlídá, aby ho chlapci ze sousední dědiny neukradli. Na některou neděli se potom máj „kácí!!!“ [Ce]lá³² dědina se sejde, mladí tančí při hudbě kol máje, a staří dívajíce se na veselou chasu vzpomínají dávných veselých dnů svých a radují se spolu. K večeru je už máj za šprýmů, veselosti a žertů podkopán, padne, a kdo první uchytne opentlený vršek smrkový, nese jej do domu přední družky, kdež mu děvčata vymění za krásně vyzdobený vršek smrkový. Hudba zahraje veselý pochod a vše se hrne za šťastným uchvatitelem do hospody k muzice. Májový vršek se postaví na stůl, nebo zavěsí na trám a tančí se.

O Sv[atém] Duchu věncí pastýř krávy; kolik ověncí, tolik dostane ko-

O sv[atém] Duchu

láčů. Dokud byla u každé osady rozsáhlá pastviska, vyháněli pohůnci koně. Odpoledne v neděli byl „vévodek“. Hospodyň byla

Chlapci

povinna vydati tolik vajíček, kolik nožiček, tolik klobásků, kolik ocásků. Na pastvisku složila chasa oheň, smažila klobásovou vaječinu, a hostila se. Poté navlekli na pruty prázdná vajíčka, sedli na koně a jeli k hranicím sousední obce pokřikující na chlapce sousedící osady: „Habani, podte na púl cesty“! ti obyčejně přišli, ale strhla se mezi nimi válka.

Děvčata dávají si o Sv[atém] Duše lipové haluze do jizby a věří, že se br-

Děvčata

zy vdá, které rozkveté haluz do nejsvětější Trojice. V neděli svatodušní chodí děvčata po dědině s královnou. Dvě děvčata upraví se za královnu a krále; král má pouze víc pentlí na sobě, a tím se rozeznává od královny; ostatní děvčata doprovázejí je v obyčejných šatech po dědině. Když přijdou do jizby, předstoupí král s královnou, zatím co ostatní stojí u dveří a zpívajíce tančícímu králi. Nato zpívají všichni dohromady:

Královno milá,
tvůj král tě volá,
abys k němu vyšla,
nebyla tak pyšná,
jako já sama.

Kólalo se, kólalo, červené jablíčko,
komu ty se dostaneš, má milá Pepičko!
Kólalo se, kólalo, ešče červenější [...]

30 Za poskytnutí materiálů děkuji Danielu Drápalovi.

31 Špatně čitelné slovo.

32 Špatně čitelné slovo.

Háj se se jítu kává aby ho chlapec se soucítal stádnou mucka-
 dlu. Na nehtech ucaín se potom máj. kací* (otá dědina se vyde, mlá-
 dí tanců při kvatě kol. nje, a státi dňazke se na veslou chasu o-
 minaj uložných veselých dnu svojích a radaj se spolu. A věcru je už
 mý za spymí, veslosti a žití pokopán, padne, a kdo první ushy,
 tih věnčený všek smkový, nise jej do domu přední družky, kdež
 mu děvčata vymění zaň kváni vyrobena všek smkový. Hlubka za-
 hraje vesly pockou a vě se hme za štátným uohvntědem no ho-
 snaj k muzice. Hájový všek se postaví na stíl, nebo se zavěsí na
 trám. a tancí se.

C. Sv. Duchu věnčí pastýři krávy; kolik věnčí tolik dostane ko-
 láčů. Dokud byla u každé osady rozsáhlá pastvínka, vyhánila
 volavci koně. Vepole dne v neděli byl, v úvodu. Koopouží byla
 novinná vydání tolik vajčků, kolik nožíčků, tolik klobásků, kolik
 včedků. Na pastvínku stáčila chasa ohen, smačila klobáskou
 vajččnicou a hostala se. Po té navlekli na penty prázdna vajččka,
 řadu se kóně, a jeli k hranicím povědání vše pokřikující na
 okraje sousední osady: „Slabam! počte na půl cesty!“ a oby-
 čně přitli, ale stihla se mezi nimi válka.

O sv. Duchu
 chlapec

Děvčata dávají se o sv. Duše lipové kaluz do jiby, a věci se se-
 zy vši, kteří rozkvete kaluz do nejvyšší Trojice. V neděli svatodu-
 šní chodí děvčata po adání s královnou. Dvě děvčata se upra-
 ví za královnou a krále, král má pouze víc pentlí na sobě, a tím
 se rozvádá od královny. ostatní děvčata doprovází je v oby-
 čných satech po dědině. Když přijdou do jiby, předstoupí
 král s královnou zatím co ostatní stojí u dveří zpívají an-
 čicmu křídě. Tato zpívají všichni dohromady.

Děvčata

Královně milá,
 tvůj král tě volá,
 abys k němu vyšla,
 nilyta tak pyšná,
 jako já sama

*
 Kolalo se, kolalo, červené jablčko,
 komu ty se dostaneš, má milá Pepičko!
 Kolalo se, kolalo, iče červenější,

V pondělí o Sv. Duchu chodívají chlapci s králem. Po ranní vyvedou chlapci koně na pastvisko; hotař zavěsí věnec z vrbového proutí na žerd' a 500 kroků od ní zatáhne svázanými ohlávky chlapce na koních. Pak počítá: Jak řekně „tři“, padnou ohlávky, chlapci jedou o závod; kdo uchytne věnec, jest králem. Odpoledne opentlí koně, vyzdobí pentlemi také svého krále i kvítím, a posadí ho na koně; dva pobočníci vedou koně za opentlené opraty; též na koních. Když přijdou do dědiny, jezdí od domu k domu za veselí a žertu. Přijedou ke dveřím, chlapci na koních obstoupí svého krále a jeden z nich vyjede z řady jako hlasatel a říká:

*„Král Šalamoun jede,
drahý koření veze;
má muchu na uchu,
a švrčka v břuchu“*

Nato zajede do řady, postaví se mezi druhé, a jiný zas vyjede z řady: říká:

*„Dám já svému koníčkovi ovsu,
o aon se mnou hopsa;
dám já svému koníčkovi obroku,
a on se mnou do skoku;
hopsa, koničku, hopsa!“*

Stiskne koně ostruhou, kůň vyskočí, zařehťá, a utíká též do řady odkud vyjede třetí mládenec, potom čtvrtý a tak dále, dosvědčující svými žerty, vtipy, příslovími a podobně, že veselí má král dvořanstvo.“

Není zcela obvyklé, aby se ve farních kronikách objevovaly tak obsáhlé informace o lidových zvycích. V tomto směru je tak soběchlebská kronika výjimečným pramenem. Mnoho duchovních správců se kromě svých povinností zajímalo i o další témata. Někteří se zabývali chovem včel, zajímali se o historii a část z nich orientovala svou pozornost na místní obyvatelstvo a jeho specifika. Takovým byl i autor kronikářských zápisů ze Soběchlebska, který např. zaznamenal zvyky a obyčeje, které se vážou k období svatodušních svátků, tedy na stavění a kácení máje a aktivity s tím spojené, tradiční činnosti chlapců a dívek v den svátku sv. Ducha a v kronice je zaznamenána existence zvyku chození s králem.

Transliterace zápisu v Pamětní kniha farnosti štípské založené roku 1898

Státní okresní archiv Zlín, fond Farní úřad Štípa, inv. č. 74. *Pamětní kniha*, s. 81.

„5. 7. [19]08.33 *O slavnosti Cyrilla a Meth[oděje] přišlo dle starodáv-
ného zvyku processí z obce Trávníku u Kroměříže. O
původ[u] a příčině zavedení této pouti sdělil mi toho dne
p[an] starosta tamnější následující pověst: (doslovně).
„Staří lidé vypravují, že za jejich mládí obec Trávník
stále navštěvována byla různým neštěstím, pádem
dobytky, ohněm, krupobitím, apod. občané se za-
přísáhli a zaslíbili a konali pout[ě] na den Navštívení
P[anny] M[arie] 2/7. do Štípy, načež ihned to přestalo. Před
10 asi lety soused Kvasnička navrhl pout' odložit,
blesk mu zapálil stavení, on kleče přese všechno se
modlil a od té doby proti pouti štípské nebrojil.“*

Jako příklad zápisů ve farní kronice zde slouží vysvětlení pohnutek ke zbož-
né pouti obyvatel Trávníku u Kroměříže do štípského kostela, kam věřící cho-
dili a chodí poklonit se milostné soše Panny Marie. Z tohoto krátkého textu lze
mimo jiné vyčíst jednu z lokalit, ze které poutníci přicházeli a termín jejich
pravidelných poutí. Na základě tohoto a dalších podobných zápisů lze vytvořit
mapu lokalit, odkud lidé do Štípy přicházeli a jak časté byly návštěvy poutníků.
Na tomto příkladu je také možné prezentovat podněty stojící za organizováním
poutí.³⁴ Z prezentovaného textu je také zřejmé, jak věřící chápali zázračné uzdra-
vení či ochránění před zlem. Byli přesvědčeni, že je to milost od Boha, za kterou
je třeba poděkovat různými způsoby, modlitbou, peněžním darem či vykonáním
děkovné pouti.³⁵ Z textu se dozvídáme, že jakmile přestali být věřící vděční, byl
na ně seslán trest, ale po opětovném zbožném navštívení štípského poutního
místa se vše obrátilo k dobrému.

---

33 V hranatých závorkách jsou rozeepsána zkrácená slova.

34 Zuber, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století (II)*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 2003, s. 285.

35 Mihola, Jiří: *Barokní poutnictví na Moravě*. In: Týž (ed.): *Na cestě do nebeského Jeruzaléma. Poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2010, s. 61.